

EĞİTİM VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

Haşim AKÇA*

Mehmet ELA**

ÖZET

Ekonomik gelişme ve gelirin üretimi yanında gelirin ne şekilde dağılacığı ve söz konusu dağılımın belirleyicileri de ayrıca önem arz etmektedir. Gelir dağılımı konusu uzun süredir güncelliğini korumakta ve belirleyici unsurları ise ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Ülkelerin ana hedefleri arasında yer alan gelir dağılımında adaletin tesis edilebilmesi için belirleyici unsurların da uzun ve kısa vadede iyi analiz edilmesi gerekir. Böylece gelir dağılımında kalıcı iyileşmeler elde edilebilir. Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliği bazı dönemlerde kısmen azalsa bile önemini korumaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de gelir adaletsizliğinin giderilmesi için üzerinde durulması gereken ana unsurlardan bir tanesi de eğitimidir. Eğitim büyüme, nüfus gibi faktörlerle ilişkili olduğundan dolayı gelir dağılımını dolaylı olarak ve ülkenin ekonomik yapısına göre de gelir düzeyini arttırarak doğrudan etkilemektedir. Ayrıca dünyada yapılan ve içlerinde Türkiye’nin de olduğu grupları ele alan ampirik çalışmalar, eğitimdeki artışın gelir dağılımını olumlu yönde etkilediğini vurgulamışlardır. Bu çalışmada eğitim ve gelir dağılımı dünya geneli ve özellikle Türkiye için ele alınmıştır. Bu amaçla literatürdeki çalışmaların bireysel gelir dağılımını ele almalarından dolayı fonksiyonel, sektörel gelir dağılımları göz ardı edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Gelir Dağılımı, Eğitim, Beşeri Sermaye*

THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION AND INCOME DISTRIBUTION: EVALUATION FOR TURKEY ABSTRACT

Economic development and growing income is the main purpose of countries, but, on the other hand income distribution is an important component of economy too. The case of income distribution has been keeping up-to-date but its significative components can change from country to country and so, importance of each component is changing too. Equality in income distribution is among main purposes of countries and decisive components of it must be specified particularly. So, permanent improvement in income inequality may be done. In our country, in part, income distribution tends to be equal sometimes but mostly worsens. And one of the components of income distribution is education to reduce income distribution inequality. Education is associated with demography and economic development and so it can affects income distribution. In literary, most researchers found that education reduces income inequality. In this study, we discussed relationship between education and income distribution in general and for Turkey. In accordance with this purpose we used per capita income as former researchers used it too. And we ignored other types of income distribution such as functional and sectoral.

Key Words: *Income Distribution, Education, Human Capital*

*Yrd.Doç. Dr. Haşim AKÇA , Çukurova Üniversitesi, İİBF, Maliye Teorisi
Anabilim Dalı, hakca@cu.edu.tr

**Arş.Gör.Mehmet ELA, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF,Maliye
Bölümü, mehmetela@osmaniye.edu.tr

1. Giriş

Bir ülkede için üretim ve ekonomik gelişme başlıca hedefler arasındadır ve önemi yadsınamaz. Nitekim ülkeler ekonomik gelişmişliklerine göre diğer ülkeler üzerinde, gerek ekonomik ve gerekse siyasal açıdan olsun söz sahibi olabilmek için ekonomik gelişmelerini sağlayabilmek adına çeşitli kalkınma planları hazırlayarak değişik projeler üretmekte ve uygulamaktadırlar. Ancak, aynı şekilde üretilen hâsılının dağılımı da önem arz etmektedir. Gelir dağılımının bozuk olması ülkeleri çeşitli bunalımlara ve istenmeyen olaylara sürükleyebilmektedir.

Gelir dağılımı konusu geçmişten günümüze kadar değişik ekonomik akımlar tarafından farklı değerlendirmelere sahip olan ve güncelliğini sürekli koruyan bir konudur. Bazı ekonomik görüşlere göre devlet gelir dağılımının belirleyicisiyken bazı ekonomik görüşlere göre ise, gelir dağılımı piyasa koşulları içerisinde belirlenmelidir.

Gelir dağılımının belirleyicilerinin gelir dağılımı üzerindeki ağırlığı ülkeden ülkeye değişebilmekle birlikte söz konusu belirleyicilerin, dağılımı genel olarak aynı yönde etkilediği söylenebilir. Böyle olmakla birlikte eğitim düzeyi ve eğitim fırsatları eşitliğinin gelir dağılımının en önemli belirleyicileri arasında olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisi genel olarak uzun vadede ve eğitim fırsatlarının eşit dağıldığı varsayımı altında olumlu yöndedir.

Bu çalışmanın birinci bölümü dünyada ve ikinci bölümü Türkiye’de gelir dağılımı trendlerini incelemektedir. Üçüncü bölümde gelir dağılımının unsurları ve eğitim ile ilişkisine değinilecek ve son olarak dördüncü bölümde Türkiye’de gelir dağılımı ve eğitim ilişkisi irdelenecektir.

2. Gelir Dağılımı Kavramı ve Tanımları

Gelir dağılımı; bir ülkede belirli bir dönem içinde üretilen hâsılının o ülkedeki bireyler, gruplar, üretim faktörleri ve sektörler arasındaki dağılımını gösterir. Gelir dağılımı kullanım amacına göre kişiler, bölgeler, sektörler ve üretim faktörleri arasında dağılım olarak ele alınabilmektedir. Üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımı gelirin hangi üretim faktörünce daha fazla elde edildiğini belirlemek ve dönemsel olarak bazı olguların gelir dağılımına etkisini açıklamak için önemlidir. Sektörler ve bölgeler arasındaki gelir dağılımı ise ülkedeki sektörel ve bölgesel planların çerçevesi açısından önemlidir. Bireyler arasındaki gelir dağılımı ki, bu çalışmada ele alınmaktadır, ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar için önemlidir.

Gelir dağılımının başlıca dört şekilde incelenmektedir (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 146-147). Bunlar sırasıyla fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımıdır. Bu anlamda fonksiyonel gelir dağılımı; üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, bu faktörlerin üretime katkıda bulunurken yaptıkları fonksiyona göre ayıran dağılımdır. Bir başka deyişle, fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin üretilmesine katkıda bulunan üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları paylar, yani milli gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki dağılımıdır. Kişisel gelir dağılımı; milli gelirin ülkedeki nüfusu oluşturan kişiler tarafından nasıl paylaşıldığını gösteren dağılımdır. Sektörel gelir dağılımı; milli geliri ekonomideki üretim sektörlerine göre ayıran dağılımdır. Son olarak bölgesel gelir dağılımı milli gelirin ülkedeki farklı bölgelerde yaşayan kişilere göre dağılımıdır (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 146-147).

2.1 Dünyada Gelir Dağılımı

Dünya çapında gelir dağılımının daha eşit olup olmadığını tamamen açıklayacak ve ortaya koyacak bir ölçü veya metot bulunmamaktadır. Gelir dağılımı birçok yönden tanımlanabilir, açıklanabilir ve çeşitli şekillerde ölçülebilir. Gelir dağılımının belirlenmesinde değişik boyutlarda gelir dağılımı verileri ile karşılaştırılması da ölçümü zorlaştırmaktadır (Svedberg, 2004: 24). Ayrıca gelir dağılımının ölçümünde sadece gelirin kullanılmaması gerektiği, bunun yanında tüketim harcamalarının da hesaba katılması gerektiği de vurgulanmalıdır. Dolayısıyla gelirin, küresel eşitsizliğin ölçülmesinde kullanılması gerektiğine dair bir fikir birliği de yoktur. Vurgulanması gereken diğer bir konu da gelişmekte olan ve bol nüfuslu ülkelerde gelir artışının aynı şekilde küresel gelir eşitsizliğini azaltması beklenmemelidir.(Milanovic, 2006: 6).

2.2 Literatür İncelemesi

Literatür incelendiğinde ölçümlerde kullanılan farklı metotlara, verilere ve dönemlere göre gelir dağılımı trendinin değiştiği görülebilmektedir. Dowrick ve Akmal (2005: 201) global gelir eşitsizliği için yaptıkları 1980-1993 yıllarını kapsayan çalışmalarında döviz kuru yaklaşımıyla ölçüm yaptıklarında eşitsizliğin artmakta olduğunu, ancak satın alma gücü paritesi kullanıldığında gelir eşitsizliğinin azalmakta olduğunu vurgulamışlardır. Boltho ve Toniolo (1999: 6) döviz kuru yaklaşımı ile yaptıkları çalışmada 1900'lü yılların başından 1980'e kadar gelir eşitsizliğinin arttığını daha sonra ise ılımlı şekilde düştüğünü bulmuşlardır. Melchior, Tello ve Wiig (2000: 14), 1960-1998 yıllarını kapsayan çalışmalarında satınalma gücü paritesini kullanarak elde ettikleri bulgulara göre 1965-1997 yılları arasında, Gini katsayısının 0.59 dan 0.52 ye gerilediğini tespit ederek, gelir eşitsizliğinin azaldığını bulmuşlardır. Sala-i- Martin (2002: 38), çalışmasında 1970-1998 yılları arasında dünyada günde bir dolar sınırında yaşayan insanların oranının %20'den %5'e düştüğünü ve günde iki dolar sınırında yaşayan insan sayısının % 44'den %8'e düştüğünü göstermiştir. Ayrıca yoksulluğun genel olarak azaldığını ve orta kesimin oranının arttığını vurgulamıştır. Milanovic (2002: 88) ise, 1988-1993 yıllarını kapsayan çalışmasında gelir eşitsizliğinin arttığını ve Gini katsayısının 1988'de 0.628 iken 1993'te 0.66'ya yükseldiğini belirtmiştir.

Gelir dağılımı eşitsizliğindeki artış ve azalışlar özellikle dünyada ekonomik açıdan ve nüfus çokluğuyla ilgili söz sahibi olan ülkelerin ekonomik durumundan etkilenmektedir. Melchior ve diğerleri (2000: 14) 1993-1997 yılları arasındaki ılımlı iyileşmeyi Japonya'daki gelir düşüşüyle ilişkilendirmiştir. Boltho ve Toniolo (1999: 6), Sill (2008: 23) ve Sala-i-Martin (2002: 8) 1980'lerden sonraki ılımlı düzelmeyi Hindistan ve Çin'deki ekonomik gelişmeye bağlamıştır. Diğer taraftan gelişmekte olan ve dünyada gelir bakımından orta düzeyde olan ülkelerdeki hızla artan hasıla, gelirin daha eşit dağılmasına katkı sağlamıştır (Svedberg, 2004: 25).

Dünyada gelirin bölgesel dağılımı ise (Theil ve Seale, 1994: 408); kutuplardan ekvatora doğru, Güney Afrika ve Sahra Bölgesi'nden Avrupa'ya doğru, Amerika'dan güneye doğru Japonya, Güney Kore ve Avustralya'dan ekvatora doğru gidildiğinde gelir düşmektedir.

Bulgulara dikkat edildiğinde trendler ister artma ister düşme eğiliminde olsun, dünyadaki gelir dağılımı eşitsizliği oldukça fazladır. Söz konusu eşitsizlik 1800'lü yıllardan önce nispeten daha azken bu yıllardan sonra artmaya başlamış ve bazı dönemlerde kısmen düşme eğilimine girmiştir (Sill, 2008: 23). Dünya zenginliğin yanı başında derin ve şiddetli bir yoksullukla karşı karşıyadır. Dünya nüfusunun %10'u

toplam mal ve hizmetlerin % 70'ini üreterek dünya gelirinin %70'ini elde etmektedir. Ayrıca, 6 milyarlık dünya nüfusunun 2,8 milyarı günlük iki dolar sınırı altında yaşamaktadır. Diğer taraftan, küresel kazanımların dağılımı da eşit olmaktan uzaktır. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri en fakir 20 ülkenin gelirinin 37 katıdır ve bu fark son 40 yılda ikiye katlanmıştır (DPT, 2007: 7). Ayrıca belirtmek gerekir ki, az gelişmiş ülkeler arasında da büyük oranda kişi başına gelir farkı bulunmaktadır. Ülkeler arasında gelir farkı ise artmaya devam edecektir (Svedberg, 2004: 26).

2.3. Türkiye'de Gelir Dağılımı

Türkiye'de gelir dağılımı her zaman gündemde kalan ve hatta toplumun büyük bir kesimi tarafından da sıkça dile getirilmiş bir konudur. Türkiye'de gelir dağılımı ile ilgili bu derece yüksek ilgiye rağmen gelir dağılımı olumsuz bir tablo sergilemektedir.

Gelir dağılımını belirleyen unsurların ağırlığı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye'de öne çıkan unsurlar arasında özellikle uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar dolayısıyla çeşitli kanunlarda yapılan değişiklikler ve vergi oranlarındaki düzeltici azalmalar, belli dönemlerde oldukça artan faiz gelirleri ve bütçe açıkları, ayrıca özellikle 1980'lerde sendikal hakların kısıtlanması, hızlı nüfus artışı ve işsizlik, yüksek seyreden enflasyon, yüksek kayıtdışı ekonomi ve son yıllardaki artışa rağmen yeterli düzeyde olmayan beşeri sermaye yatırımları ve eğitim düzeylerindeki yüksek farklılık sayılabilir.

Tablo 1: Gelir Gruplarının %20'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması

Gelir Grupları	1963 DPT	1973 DPT	1986 TÜSİAD	1994 DİE	2002 TÜİK	2007 TÜİK
En Düşük %20	4.5	3.5	3.9	4.9	5.4	6.4
2. %20	8.5	8.0	8.4	8.6	9.8	10.9
3. %20	11.5	12.5	12.6	12.6	14.0	15.4
4. %20	18.5	19.5	19.2	19.0	20.8	21.8
En Yüksek %20	57.0	56.0	55.9	54.0	50.0	45,5
Gini Katsayısı	0.55	0.51	0.46	0.49	0.44	0.39

Kaynak: DPT (2007), Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara.

TÜİK (2012a) : Türkiye İstatistik Yıllığı 2011., TÜİK, Ankara.

Tablo 1'de görüleceği üzere Türkiye'de gelir dağılımı son yıllara doğru ılımlı bir iyileşme göstermiştir. Gini katsayısına bakıldığında özellikle 2000'li yıllarda düzenli bir azalma göze çarpmaktadır. Ayrıca gelirden en yüksek payı alan gruptan en düşük payı alan gruba doğru bir gelir aktarımı söz konusudur. Böyle olmakla birlikte gelirden en düşük payı alan grup hala düşük oranlardadır ve bu durum Türkiye'de yoksulluğu devam ettiriyor göstermektedir.

Türkiye'de 1980'li yılların sonuna doğru gelir dağılımında sınırlı iyileşme başlamıştır. Bunun nedeni personel kanunundaki değişiklikler, ücretliler ve diğer dar

gelirli gelir yararı gelir vergisi oranının azaltılmasının, vergi iadesi sağlanmasının ve toplu iş sözleşmeleri ile sağlanan ücret artışlarının etkisi olmuştur. Daha sonraki yıllarda gelir dağılımında meydana gelen bozulmanın önemli sebeplerinden biri yüksek seyreden enflasyondur (Yumuşak ve Bilen, 2000: 78-79). Ayrıca Türkiye’de tarım kesiminin ağırlığını koruması da gelir dağılımının bozulmasına yol açan önemli bir diğer nedendir (Güçlü ve Bilen, 1995: 161; Bilen ve Es, 1998: 382).

Türkiye’de gelir dağılımı ile ilgili mevcut durum, sosyal ve ekonomik politikaların, gelir dağılımı üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Kısaca gelir dağılımındaki ılımlı iyileşmeler, uygulanan politikalar ve kısmen büyüme sonucu oluşan bütçe dengesi, enflasyon gibi ekonomik göstergelerdeki iyileşmenin bir sonucudur. Böyle olmakla birlikte Türkiye’de gelir dağılımındaki iyileşmeye rağmen tablo hala çok kötüdür. Bu yüzden Türkiye, gelir eşitsizliği en yüksek düzeyde olan ülkeler arasındadır (Kabaş, 2011: 70).

3. Gelir Dağılımını Etkileyen Unsurlar

Gelir dağılımını makro ve mikro düzeyde birçok unsur etkileyebilmektedir. Yetenek, şehir büyüklüğü gibi mikro unsurlar yanında ekonomik büyüme, enflasyon, nüfus, iç ve dış ticaret oranları, finansal piyasaların gelişmişliği, vergi oranları gibi makro unsurlar da gelir dağılımını etkilemektedir. Şüphesiz gelir dağılımını etkileyen unsurlar oldukça fazladır ancak burada gelir dağılımını etkileyen başlıca unsurlar işlenecek ve diğer hususlara kısmen değinilecektir.

3.1. Siyasi İktidar Politikaları ve Kararlılığı

Siyasi iktidarın, gelir dağılımı konusuna verdiği önem ve bu yönde uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalarındaki kararlılığı gelir dağılımını oldukça etkilemektedir. Ayrıca Tanzi (1998: 3-4)’ye göre iktidarın etkisi özellikle beşeri sermaye alanında olmaktadır. Devlet beşeri sermayeyi artırarak ve eşit dağılımı sağlayarak gelir dağılımını iyileştirebilmektedir. Ancak bu durumu sağlamak devletin gücüne de bağlıdır. (Dabla-Norris ve Gradstein, 2004: 4). Fakir toplumlarda uygulanabilen eğitim harcamaları ve transfer harcamaları gibi politikalar ise fakir kesimin refahını artırıcı yöndedir (Fernandez ve Rogerson, 1996: 163). Dolayısıyla devletin uyguladığı politikaların etkisi devletin söz konusu politikalara verdiği öneme ve bunu uygulayabilecek ve eşitsizliği azaltabilecek kararlık ve gücüne de bağlıdır. Türkiye’de ise 1980’li yıllardaki gelir dağılımında bozulma uygulanan politikaların bir sonucudur (DPT,2007: 18).

3.2. Enflasyon

Yüksek enflasyon gelir dağılımını bozan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin de uzun yıllar problemi olan yüksek enflasyon yüksek gelirli lehine ve sabit gelirli aleyhine işleyerek gelir dağılımını bozabilmektedir. Ayrıca sermaye ve işgücü gelirleri karşılaştırıldığında enflasyonun etkisinin işgücü gelirlerinin aleyhine işlediği bilinmektedir. Nitekim Bilen ve Es (1998: 378) 1970’lerin sonu ve 1980 yılında Türkiye’de üç haneli rakamlara ulaşan enflasyonun gelir dağılımını bozucu etkide bulunduğunu vurgulamışlardır. Dışbudak ve Süslü (2007: 16) ise Türkiye’de 1963-1998 yılları için yaptığı çalışmada enflasyonun sınırlı da olsa gelir dağılımını bozucu etki oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3.3. Nüfus Artışı ve İşsizlik

Nüfus artışı ile birlikte artan işgücünün emek piyasasına girmesi ekonominin istihdam yaratma kapasitesine göre değişmekle birlikte işsizlik oranlarını artırmaktadır.

Bireylerin işsiz kalması bir yandan gelir dağılımını söz konusu işsiz nüfus aleyhine bozarken diğer taraftan yoksulluğu artırmaktadır. Ülkeler arasındaki farklılıklar bir yana bırakılırsa, eğitim yatırımı ve düzeyindeki artışın nüfus artışını düşürdüğü açıktır.

Beşeri sermayesi kıt olan ülkeler geniş nüfuslu aileleri seçmekte ve bireylere beşeri sermaye anlamında daha az yatırım yapmaktadırlar. Buna karşılık beşeri sermayesi yüksek olan ülkeler daha küçük aileye eğilimlidir ve yeni nesile daha fazla beşeri sermaye yatırımı yapmayı tercih etmektedirler. Böylece ülkeler geliştikçe düşen doğurganlık oranı ve artan ücretler kadınların işgücüne daha fazla dahil olmasını sağlamaktadır (Becker, v.d., 1994: 347). Dolayısıyla doğurganlık oranının düşmesi dolaylı olarak cinsiyetler arasındaki gelir dengesizliğini de azaltabilmektedir. Ayrıca Barro (1999: 261) 1960-1990 yılları arasında 100 ülkeyi incelediği çalışmasında ekonomik büyüme ve eğitim düzeyindeki artışın doğurganlık oranını azalttığını vurgulamıştır. Eğitim düzeyindeki artışla birlikte doğurganlık oranının düşmesi işgücü piyasasına göre nüfus artışı yoluyla artan işsizliği azaltacaktır.

3.4. Ekonomik Büyüme

Gelir dağılımına etkisi açısından üzerinden uzlaşma sağlanamayan bir konu da ekonomik büyümedir. Kuznets (1955) ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi açıkladığı temel çalışmasında büyüme sonucu ilk aşamada gelir dağılımında eşitsizlik önce artmakta ve sonra azalmaktadır. Ancak Kuznets'in hipotezini doğrulayan çalışmalar olduğu kadar söz konusu sonuçları doğrulamayan sonuçlar da mevcuttur. Ülkelerin farklı ekonomik durumları yanında kuşkusuz bu çalışmalarda farklı yöntemlerin kullanılması da sonuçların farklı çıkmasında etkilidir.

Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme ilişkisine tek yönlü bakmamak gerekir. Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme karşılıklı olarak etkileşim halindedir. Yani gelir dağılımındaki durum büyümeyi etkileyebilirken, büyümedeki durum da gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Forbes (2000: 869) panel veri yöntemini kullandığı ve 1966-1995 yılları arasında 45 ülkeyi kapsayan çalışmasında, gelir dağılımı eşitsizliği ve büyümenin pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna varırken Branco ve Williams (1988: 277) ise 68 ülkeyi analiz eden çalışmalarında ekonomik büyümenin gelir dağılımını bozucu etkide bulunduğu sonucuna varmışlardır. Greenwood ve Jovanovic (1990: 1100) ise büyümeyi finansal piyasalarla birlikte ele almış ve Kuznets hipotezini doğrular bir sonuç elde etmiştir. Son olarak ülkeler arasında da büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi farklılık gösterebilmektedir. Nitekim Burns ve French III (1970: 600) Hollanda'nın şehirlerinde ekonomik büyüme arttıkça gelir dağılımının iyileştiğini vurgularken Dişbudak ve Süslü (2009: 161) Türkiye'de 1963-1998 yılları arasında büyüme ile gelir dağılımı önce iyileşmekte ve sonra bozulduğunu belirtmektedirler.

3.5. Vergisel Düzenlemeler

Vergi oranları, vergi muafiyet ve istisnaları, verginin kimin tarafından ödendiği, ayrıca dolaylı veya dolaysız olması gelir dağılımı üzerinde etki yaratmaktadır. Fernandez ve Rogerson (1997: 41), Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'ni bölgelere ayırdıkları çalışmada vergisel düzenlemenin her bölgenin nüfusunu ve dolayısıyla gelir dağılımını etkilediğini vurgulamıştır. Yumuşak ve Bilen (2000: 79) ise 1980'li yıllarda Türkiye'de gelir dağılımında meydana gelen ılımlı iyileşmede, ücretliler ve diğer dar gelirliiler yararına gelir vergisi oranının azaltılması yanında vergi iadesi sağlanmasının da etkili olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Güçlü ve Bilen (1995: 165) Türkiye için

dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının artmasının gelir dağılımını bozduğunu belirtmişlerdir.

3.6. Diğer Unsurlar

Yukarıda ifade edilen unsurların dışında başka çeşitli unsurlar da gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Bu unsurlar arasında yeteneklerdeki farklılıklar, şehirlerarasındaki ekonomik ve demografik farklılıklar, finansal piyasaların gelişimi, ekonomik sistemler ve ülkenin yönetim biçimi gibi unsurlar yanında daha birçok unsur bulunmaktadır.

Büyüme ve finans piyasalarını gelir dağılımını etkileyen unsurlar olarak birlikte ele alan Greenwood ve Jovanovic (1990: 1078)'e göre büyümenin ilk evrelerinde finans piyasası yok denecek kadar yetersizdir. Gelişimin orta evresinde ise finans piyasaları gelişecek ve tasarruflara bağlı olarak gelir dağılımı bozulacaktır. Gelişimin son evresinde ise finans piyasaları güçlenecek ve gelir dağılımı da dengelenecektir.

Gelir dağılımını etkileyen bazı mikro unsurlar da mevcuttur. Yetenek gelir dağılımında etkili olmasına rağmen ölçüm yöntemlerinin farklı olması ya da tam niceliksel olarak ölçülememesi bu etkinin tam olarak anlaşılmasına engel oluşturmaktadır. Grilliches ve Mason (1972: 99), yaptıkları çalışmalarında eğitimin gelir dağılımına etkisini açıklarken yeteneğin de çok az oranda gelir dağılımına etki ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Şehrin büyümesi ise gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyen bir başka unsurdur. Wolfle (1960:178) çalışmasında yüksek yeteneğe sahip kişiler arasındaki gelir farklılığının oldukça fazla olduğunu vurgulamıştır. Mincer (1958: 301)'e göre şehrin büyüklüğü arttıkça gelir dağılımı da bozulmaktadır. Bu durumda göç ve şehirde yaşayan insan sayısı ile birlikte gelir dağılımının çeşitlenmesi gibi unsurların söz konusu olduğu söylenebilir.

Ülkelerin demokratik olup olmaması veya demokrasiyi hangi ölçüde uyguladığı gelir dağılımını belirleyen önemli bir diğer unsurdur. Muller (1988: 50) yaptığı çalışmada demokrasi ve gelir eşitsizliği arasında negatif ilişki bulmuştur. Yani demokrasinin gelir dağılımını azalttığını vurgulamıştır. Bunun nedeni demokratik ülkelerde seçmenlerin oy hakkının eşit olduğu ve demokratik olmayan ülkelerdeki gibi belli sınıflara ayrıcalık tanınmamasıdır (Afonso, v.d., 2008: 8).

Ekonominin teknolojik gelişime uyumu da gelir dağılımıyla alakalıdır. Gelir dağılımının daha eşit olduğu ülkelerde bireyler daha fazla beşeri sermaye yatırımı yapabilecek ve teknolojiye uyum kolaylaşacaktır (Galor ve Zeira, 1993: 50). Nitekim Türkiye'de 1990 sonrası küreselleşmeyle birlikte sermaye yoğun üretiminin artması sonucu teknolojiye ayak uyduramayan işgücü işlerini kaybederek yoksullaşmıştır (Çalışkan, 2010a: 96)

Ülkelerin ekonomik sistemleri de gelir dağılımının belirlenmesinde oldukça etkilidir. Boltho ve Toniolo (1999: 8) 19. yüzyılda gelir eşitsizliğinin en fazla Doğu Avrupa'da olduğunu belirtmiş ve buna neden olarak komünizmin sermaye gelirlerini bertaraf etmesi ve gelir dağılımını ayarlamaya çalışmasını göstermiştir.

4. Türkiye'de Gelir Dağılımını Etkileyen Unsurlar ve Eğitim İlişkisi

Gelir dağılımını etkileyen unsurların toplam içindeki payı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye'de de bu unsurların ağırlığı ekonomik yapı, sosyal normlar ve demografik yapı gibi birçok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir. Türkiye'deki gelir eşitsizliğinin nedenleri arasında hızlı nüfus artışı ve bunun

sonucunda ortaya çıkan işsizlikle birlikte kayıtdışı ekonomi, enflasyon ve ekonomik büyüme gösterilebilir.

Yukarıda bahsedilen söz konusu faktörler, Türkiye'nin başlıca sorunları arasındadır. Ayrıca bu faktörler gelir dağılımının yanında birçok yönden birbiri ile bağlantılıdır. Dolayısıyla yukarıda sayılan faktörlere beşeri sermaye yatırımları ve özellikle eğitim yatırımı artırılarak ve eğitimin eşit düzeyde dağılımı sağlanarak geniş çaplı bir çözüm getirmek mümkün olabilecektir.

4.1. Ekonomik Büyüme ve Eğitim İlişkisi

Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı karşılıklı olarak birbirini etkileyebilen unsurlardandır. Ancak birbirlerini ne ölçüde ve hangi yönde etkiledikleri çeşitli çalışmalara göre farklılık göstermektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi Kuznets (1955: 1-28)'in ters U hipotezine göre büyüme ile birlikte gelir dağılımı eşitsizliği önce artmakta ve sonra azalmaktadır. Bu durumun Türkiye için geçerli olup olmadığı incelendiğinde benzer sonuçlarla karşılaşmaktadır. Aşağıda bahsedilen söz konusu sonuçlara göre büyüme gelir dağılımını kısa dönemde olumlu etkilemektedir. Uzun dönemde ise bu olumlu etkiyi diğer unsurlar bastırmaktadır.

Kabaş (2010: 287) Türkiye'de 1968-2004 arası dönemi kapsayan analizinde gelir düzeyi arttıkça eşitsizliğin azaldığını vurgulamıştır. Dişbudak ve Süslü (2007: 18) Türkiye'de 1963-1998 yılları arasında ekonomik büyüme ile dışa açıklık ve gelir dağılımı ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında dışa açıklık ve ekonomik kalkınmanın gelir dağılımı eşitsizliğini önce azalttığı ve sonra arttırdığı bulmuşlardır. Dolayısıyla yazarların bulguları ters U hipotezinin tam tersidir. Bu durum ilerleyen yıllarda gelir dağılımının bozulmasının büyüme dışındaki faktörlere bağlanmasıyla açıklanmıştır. Söz konusu faktörler dolaylı/dolaysız vergi oranında, nominal ve reel faizlerde, faiz ödemelerinin bütçe harcamaları içindeki payında ve beyannameye dayalı gelir matrahı mükelleflerinin beyan ettikleri matrahların gerçek matraha oranında dönem boyunca gözlenen artış trendidir. Bu faktörlerin gelir dağılımını bozucu etkileri dışa açılma ve iktisadi büyümenin gelir dağılımını eşitleyici etkisine baskın olması gelir dağılımında ortaya çıkan son dönemlerdeki bozulmayı açıklamaktadır (Dişbudak ve Süslü, 2007: 17). Ayrıca Dişbudak ve Süslü (2009: 161) Türkiye'de yine aynı yılları kapsayan gelir dağılımı ve iktisadi büyüme ilişkisini incelemiştir. Sonuç bir önceki ile büyük oranda aynı çıkmıştır. Bunun nedeni gelir dağılımının sosyal, kültürel, siyasal ve yapısal unsurlara da bağlı olmasıdır.

Türkiye'de gelir dağılımını etkileyen diğer faktörler göz ardı edildiğinde iktisadi büyüme ve kalkınma gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir. Bu durumun beşeri sermaye ve eğitimle ilişkisi ise beşeri sermaye ve eğitim düzeyindeki artışın ekonomik büyümeyi artırıcı yönde etki yapmasıdır. Türkiye için yapılmış birçok çalışma (Afşar, 2009: 96; Yaylalı ve Lebe, 2011: 42; Çakmak ve Gümüş, 2005: 69) eğitim yatırımları ve beşeri sermaye artışının iktisadi büyümeyi artırdığı bulgusuna ulaşmıştır. Dolayısıyla eğitim yatırımları Türkiye'de ekonomik büyümeyi artırırken, ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımı eşitsizliği de azalmaktadır. Diğer taraftan eğitim yatırımları ve eğitimde daha yüksek seviye gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır (Psacharopoulos, 1977: 388; Marin ve Psacharopoulos, 1976: 336; Tinbergen, 1972:255).

Tablo 2: Türkiye'de Kişi Başına Milli Gelir ve Gelir Dağılımı (2002-2007)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kişi Başı Milli Gelir (ABD \$) (2000 Yılı Fiyatlarıyla)	4078	4235	4569	4887	5155	5324	5288	4969	5349
GSYİH Büyüme Oranları (Sabit Fiyatlarla)	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.7	0.7	-4.8	9.2
Gini Katsayısı*	0.44	0.42	0.40	0.38	0.40	0.39	0.38	0.39	0.38

Kaynak: DPT (2007), Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara.

TÜİK(2012b):UluslararasıEkonomikGöstergeler

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, Erişim Tarihi: 15.03.2012

TÜİK (2012c): Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>, Erişim Tarihi: 15.03.2012

Tablo 2' ye bakıldığında Türkiye'de kişi başına gelirden düzenli artışa rağmen Gini katsayısında bu yönde düzenli bir artış söz konusu değildir. Yani, gelir düzeyi arttıkça gelir dağılımı bozulmamakta aksine düşüş eğilimi göstermekte ve son dönemlerde sabit kalmaktadır. Özellikle 2002'den sonra gelir dağılımı eşitsizliği bir düşüş trendine girmiştir. Ayrıca ilgi çekici bir husus da 2006-2007 yıllarındaki artışa rağmen Gini katsayısının düşüyor olmasıdır. Ayrıca tabloda görüldüğü üzere yüksek büyüme oranlarına karşılık gelir dağılımının bozulmaması da dikkat çekici bir husustur. GSYİH büyüme oranları ve gelir dağılımı arasındaki ilişki konusunda genelleme yapmak zor olmakla birlikte büyüme oranlarının düştüğü yıllarda gelir dağılımının da kısmen bozulduğu söylenilebilir. Sonuç olarak, Tablo 2'deki veriler Türkiye'de son dönemlerde gelir artışı ile birlikte gelir dağılımının düzeldiğini göstermektedir.

4.2. Nüfus Artışı, İşsizlik ve Eğitim İlişkisi

Nüfus artışı işsizliğin olası sebeplerinden bir tanesidir. İşsizliğin nüfus artışından etkilenmemesi için nüfus artışı ile işgücü piyasasına giren tüm işçiler istihdam edilmelidir. Ancak böyle bir durumun pek de olanaklı olması beklenemez ve bundan dolayı nüfus artışının işsizliği etkilemesi kaçınılmaz olarak devam edecektir. İşsizliğin artması ise işsiz kalan kesimin gelirden pay alamayacağı anlamına geldiğinden gelir dağılımı bu kesim lehine bozulabilmektedir. Eğitim ile birlikte ilk olarak nüfus artışı azalabilmekte ve böylece işsizlik oranı nispeten düşebilmektedir. Ayrıca daha eğitimli insanlar teknolojiye uyumu daha çabuk sağlayabilmekte ve dolayısıyla vasıflı işçilerin vasıfsız olanlara göre iş bulma olasılığı daha yüksek olabilmektedir Böylece gelir dağılımı işsizliğin çok fazla olduğu duruma göre daha eşit bir duruma gelebilecektir.

Düşük gelirli olanların artan gelirden daha fazla pay alamamalarının nedenlerinden birisi nüfus artış hızının yüksek seviyelerde olmasıdır (DPT, 2001: 57). Türkiye'de son dönemlerde ortalama %1,3 gibi bir oranda artan nüfus, işgücü piyasasına yeni işçilerin girmesi demektir. Bunun yanında hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç olayı ile birlikte

* Hanehalkı kullanılabilir gelire göre TÜİK tarafından hesaplanmıştır.

kentlerde işgücü potansiyeli sürekli büyümekte ancak bu işgücünü karşılayacak istihdam artışı tarım dışındaki sektörlerde yaratılamamakta ve işgücüne katılma oranı sürekli düşmektedir (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008: 232). Ancak şu da var ki, tarım kesiminde istihdam oluşması gelir dağılımını bozmaktadır (Bilen ve Es, 1998: 382). İşgücüne katılma oranının düşmesi dolayısıyla yeni işgücüne istihdam yaratılamaması işsizliği beraberinde getirmekte bu durum gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Tanfer (1984: 158) Türkiye’de doğurganlık oranı ve eğitim ilişkisini ele aldığı çalışmada eğitim düzeyinin yükselmesinin doğurganlık oranını azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Böylece eğitim nüfus artışını azaltabilmekte ve dolaylı olarak gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilmektedir.

Özellikle kırsal alanlarda ve şehirlerde, düşük gelir gruplarının yaşadığı yerlerde aile planlamasına yönelik tanıtıcı ve bilgilendirici yaygın eğitim programları konması, uzun dönemde nüfus artış hızını düşürücü etki yapacaktır (Altınışık ve Peker, 2008: 109). Ayrıca Sayın (2011: 49) Türkiye’de eğitim ve büyümenin genç nüfusun iş bulamaması üzerine etkisini araştırdığı çalışmada Türkiye’de genç işsizliği azaltmak için yükseköğretim okullaşma oranının artırılması gerektiğinin altını çizmiştir. Böylelikle yazar işsizliğin azaltılabilmesi için yüksek öğrenimi gerekli görmüştür.

Hızlı nüfus artışı, mevcut kaynakların daha çok insana paylaşılmasına ve insanların yaşam standartlarını ve niteliklerini yükseltecek alanlara yatırım yapılmasına engel olmaktadır. Ayrıca yapılan yatırımlar insanların ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetmekte, bunun dışında refah düzeyini artıracak eğitim, sağlık gibi beşeri sermaye alanlarına yeterli kaynak ayrılamamaktadır (Altınışık ve Peker, 2008: 109). Eğitime yeterli kaynak ayrılamaması sonucu yeterli beşeri sermaye yatırımı yapmak olanaksız hale gelmektedir. Bu durumda eğitim ile nüfus artışı ilişkisi çift yönlü gözükmektedir.

Tablo 3: Türkiye’de Nüfus Artış Hızı, İşsizlik, Kadın Okuryazar ve Yüksekokul Mezunu Sayısı

Yıllar	1990	2000	2005	2008	2009	2010
Nüfus Artış Hızı (%)	2.1	1.3	1.2	1.3	1.3	1.3
İşsizlik Oranı (%)	8.0	6.5	10.6	11.0	14.0	11.9
Okuryazar Sayısı	12.515.968	18.592.229	-	23.076.597	24.175.728	25.126.997
Yüksekokul Mezun Sayısı	28.495	90.454	137.537	187.057	243.456	284.001

Kaynak: TÜİK (2011) : İstatistik Göstergeler (1923-2010).

TÜİK(2012b):Uluslararası Ekonomik Göstergeler
<http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, Erişim Tarihi: 15.03.2012

Tablo 3’te de görüleceği üzere nüfus artış hızı son dönemlerde düşme eğilimindedir ve 2000’li yıllarda artık %2’nin altında seyretmektedir. Buna karşılık işsizlik oranında ise artış görülmektedir. Ancak Türkiye’de mevcut işsizliğin nedenlerine genel olarak bakıldığında daha çok yapısal ve konjonktürel nedenlerin etkin olduğu görülmektedir. Özellikle son dönemde ardı ardına yaşanan ekonomik krizler ve

ekonomideki belirsizlikler işsizliğin artmasında etkili olmuştur (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008:231). Kadın okuryazar sayısında ve kadın yüksekokul mezun sayısında ise düzenli artışlar göze çarpmaktadır. Öte yandan son dönemlerde kadın yüksekokul mezun sayısı erkek yüksekokul mezun sayısını geçmiş durumdadır. Dolayısıyla eğitim nüfus artış hızını ve dolayısıyla işsizliği azaltıcı etkide bulursa da işsizliği etkileyen diğer faktörlerin belirleyici faktörler arasındaki ağırlığı ihmal edilmemelidir.

4.3. Enflasyon ve Eğitim İlişkisi

Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışlar olarak tanımlanan enflasyon bir ekonomide gelir dağılımını etkileyen temel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bugünkü yapısıyla enflasyon çözümü zor ve karmaşık bir sorun durumundadır (DPT, 2001: 62). Enflasyonun etkisi genel olarak gelir dağılımını bozucu yöndedir. Enflasyonun etkisinin sermaye ve işgücü gelirleri karşılaştırıldığında işgücü gelirlerinin aleyhine işlediği ve bu yolla gelir dağılımını bozduğu bilinmektedir.

Enflasyon gelir dağılımı üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahiptir. Yüksek enflasyon gelir dağılımındaki eşitsizliği artırıcı etkide bulunurken enflasyon oranının aşağı çekilmesi gelir dağılımında doğrudan doğruya bir iyileşmeye yol açmaz. Öte yandan, enflasyon gelir dağılımı üzerinde tersine artan oranlı bir vergi ile benzer etkilere sahiptir. Yüksek gelire sahip kesimler enflasyon karşısında genellikle kendilerini iyi koruyacak imkânlarla sahipken sabit gelirliler ve düşük gelir grubundakiler ise yüksek gelir grubundakilere göre daha kısıtlı imkânlarla sahiptir (Altınışık ve Peker, 2008: 106; Dişbudak ve Süslü, 2007:5). Nitekim Bilen ve Es (1998:378) 1970'lerin sonu ve 1980 yılında Türkiye'de üç haneli rakamlara ulaşan enflasyonun gelir dağılımını bozucu etkide bulunduğunu vurgulamışlardır. Dişbudak ve Süslü (2007: 16) ise Türkiye'de 1963-1998 yılları için yaptığı çalışmada enflasyonun sınırlı da olsa gelir dağılımını bozucu etki oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Beşeri sermaye enflasyona karşı korunmak için etkili bir güvence oluşturmaktadır. Ancak yoksul insanlar daha az eğitilmiş oldukları için kendilerini enflasyona karşı koruyamazlar. Yani beşeri sermayesi iyi olanlar enflasyona karşı daha iyi korunmaktadır (Kabaş, 2010:70). Dolayısıyla eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin kesimler arasında daha eşit dağıtılması ve eğitim düzeylerinin artırılması enflasyonun yoksul kesim aleyhine olan gelir dağılımını bozucu etkisini ortadan kaldıracaktır.

4.4. Kayıtdışı Ekonomi ve Eğitim İlişkisi

Kayıtdışı ekonomi birçok yazar tarafından tanımlanmıştır. Tanımlamaların ortak noktasını kayıtdışı faaliyetlerin milli hesaplarına katılamaması ve bu tür faaliyetlerin vergilendirilememesi oluşturmaktadır. Bunun yanında firmalar için kayıtdışı kalmanın kamu hizmetlerinden ve formel para piyasasından yararlanamama gibi zararları olsa da ucuz işgücü, vergi ve sigorta primlerinden kaçınabilme gibi yararları da vardır. Bunun sonucunda kayıtlı firmalara göre daha az yükümlülük sahibi olarak rekabeti bozucu etki ortaya çıkmakta ve gelir dağılımı etkilenmektedir. Ayrıca vergi gelirlerini azaltması sonucu vergi ödeyenler aleyhine gelir dağılımı bozulmaktadır. Dolaylı olarak ise vergi gelirlerini yetersiz kılmakta ve iç borç sonucu faizleri arttırarak gelir dağılımını sermaye gelirleri lehine etkileyebilmektedir.

Alt gelir grubunda yer alan işgücünün büyük çoğunluğu temel eğitim düzeyinde ve vasıfsız mesleklerde çalışan fertlerden oluşmaktadır (Aydın, 2012:147). Formel sektörde çalışanların vasıf seviyeleri daha yüksektir ve formel eğitimden geçmiş insan kaynaklarının kullanımı söz konusudur. Enformel sektör istihdamında temel

gerekli bir ön eğitim şartı bulunmamaktadır. Ayrıca enformel sektör, formel eğitim sisteminden yararlanamadığı için bu sektörde çalışanlar kısmi bir formel eğitim dışında bazı faaliyet alanlarında çıraklık eğitimi görmüşlerdir. Bilhassa gelişen ülkelerde enformel sektör, eğitim veya düzenli gelir gibi niteliklere sahip olmayan grupları koruyucu bir özellik göstermektedir (Ekin, 1995: 37-42). Dolayısıyla vergi oranları, asgari ücret gibi diğer unsurların etkisi hesaba katılmadığında eğitim seviyesinin artırılması ve eğitimin eşit dağılımı enformel sektöre sağlanan işgücünü azaltacak ve enformel sektörün gelir dağılımına olan olumsuz etkisini azaltabilecektir.

Konuya eğitim yatırımları açısından bakıldığında durum biraz daha farklı olabilmektedir. Torgler, Schneider ve Schaltegger (2008: 23-24) eğitim yatırımlarının kayıtdışı ekonomiyi arttırdığı bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak bu durumun nedeni olarak artan kamu kesimi ile birlikte kayıtdışı geçebilme olanaklarının artması gösterilmiştir.

5. Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Gelir dağılımını etkileyen önemli unsurlardan bir tanesi de eğitimidir. Yukarıda ifade edildiği gibi eğitim gelir dağılımına dolaylı etkilerde bulunabilirken, yapılan birçok analizde vurgulandığı gibi doğrudan etkilerde de bulunabilir. Dolayısıyla bir ülkede eğitim düzeyi, eğitim yatırımları, özel okulların varlığı, eğitimin eşit dağılıp dağılmadığı ve eğitimin kalite düzeyi gibi faktörler gelir dağılımını etkileyen eğitimsel faktörler arasındadır. Söz konusu faktörlerin sayısı yapılan analize, ülkeye ve istihdamın hangi düzey eğitim için daha yoğun olduğu gibi unsurlara göre değişebilmektedir. Böyle olmakla birlikte ortak kanı eğitimdeki artışın gelir dağılımını eşitleyici eğilimde olduğudur.

Eğitimin gelir dağılımını düzeltici yönde etkide bulunduğu birçok çalışma tarafından teyit edilmiştir. Marin ve Psacharopoulos (1976: 336) çalışmalarında ABD çevresindeki ülkelerde 1 yıl fazla eğitimin gelir dağılımı eşitsizliğini %10 oranında düşürdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Psacharopoulos (1977: 390) eğitimdeki daha yüksek seviye ile gelir dağılımı eşitsizliğinin azalacağını vurgulamıştır. Földvari ve Leeuwen (2011: 537) OECD üyesi ülkeleri ve üye konumunda olmayan bazı ülkeleri inceledikleri çalışmalarında eğitimdeki eşitliğin gelir eşitsizliğini ılımlı ölçüde azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Marais (2006:275) ortalama eğitim düzeyindeki artışın Güney Afrika için gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı yönde olacağını vurgulamıştır. Ayrıca Bakhtiari ve Meisami (2010:299) Türkiye'nin de aralarında olduğu 37 ülke için yaptığı analizde sağlık ve eğitim düzeyindeki artışın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı yönde bulgulara ulaşmıştır. Söz konusu çalışmaların sayısını arttırmak mümkünse de ortak bulgular eğitimdeki artışın gelir adaletsizliğini azalttığı yöndedir.

Eğitimde artış, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilmekle birlikte eğitimin hangi basamağında artış olduğuna ve başlangıçta nüfusun ne kadar eğitilmiş olduğuna bağlıdır (OECD, 2012: 4). Dolayısıyla eğitimin hangi düzey için arttığı, piyasada hangi düzeyde eğitilmiş işçi talep edildiğiyle bağlantılı olarak gelir dağılımı etkilenebilmektedir. Örneğin Miller (1960: 975) 1939-1959 yılları arasında ABD için yaptığı analizde 25-34 yaş arası ilkökul mezunu sayısında azalış olduğunu ancak kazançlarında yüksekokul mezunlarındaki kadar bir artış olmadığını vurgulamıştır. İlk ve ortaokul seviyesindeki eğitim seviyesindeki artışın düşük gelir grubu lehine gelir dağılımını iyileştirdiğini belirten Psacharopoulos, (1977:384-385) ayrıca ilkökul eğitiminin en düşük %40'lık

kesimin gelir dağılımını ortaokul eğitiminin ise orta kesimin gelir dağılımını açıkladığını belirtmiştir.

Eğitimin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı yönde etki yapabilmesi için gruplar arasında eşit dağıtılması da gereklidir. Eğitim olanaklarındaki eşit dağılım gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltabilecektir. Burns ve French III (1970:602) eğitimin eşit dağılmadığı toplumlarda gelirin de eşit dağılmayacağını belirtmiştir. Becker ve Chiswick (1966: 368) ABD için yaptığı araştırmada gelirdeki farklılığın üçte bir oranını eğitimle açıklamıştır. Tinbergen (1972:255) çalışmasında ABD ve Kanada için eğitim dağılımındaki eşitsizliğin azalmasını gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltacağı sonucuna ulaşmıştır. Mincer(1958:301) eğitim düzeyindeki farklılıkların gelir dağılımını bozacağını vurgulamıştır. Marais (2006:275) çalışmasında Afrika için daha eşit eğitimin daha eşit bir gelir dağılımına yol açacağı sonucuna ulaşmıştır. Eğitim dağılımında eşitliği sağlamak ayrıca bu yönde uygulanacak politikalarla ve söz konusu politikaları uygulayabilecek güçlü yönetimler ile mümkün olacaktır. Eğitimin eşit dağıtılması yönündeki politikaların gelir dağılımını azaltacağı yönündeki bulgu ve düşünceler mevcuttur (Bkz.: Psacharopoulos, 1977: 388; OECD, 2012:4). Ancak bu politikaların uygulanabilmesi rant kollamanın ve imtiyazların olmadığı güçlü bir devletin varlığıyla mümkün olabilecektir. Zayıf devlet eğitim bütçesinde rant kollamaya izin verecek, gelir dağılımını bozacak ve büyümeyi yavaşlatacaktır (Dabla-Norris ve Gradstein, 2004: 15) Örneğin Figueroa (2010: 128) eğitim ve gelir dağılımını analiz ettiği çalışmasında Peru'da eğitimin gelir dağılımını iyileştirici etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmış ve nedenini sosyal sınıflar arasındaki politik güç dengesizliğine bağlamıştır. Ayrıca eğitimin eşit dağılımının yanında kalitesindeki artış da gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı yönde etki etmektedir (Mehta, 2000: 252).

Bir ekonomide sadece kamuya ait okullar olabileceği gibi kamuya ait ve özel sektör okullarının karışımı da bulunabilir. Gelir dağılımına farklı bir bakış getiren Cardak (2004: 57-58) ABD verilerini baz alarak yaptığı analizde özel okullar ve kamuya ait okulların bir arada bulunmasının özel okul mezunlarının dağılıma etkisi ile büyümeyi artıracığı ve devletin dar gelirliilere daha iyi eğitim imkanları sunmasıyla gelir dağılımının eşitleneceğini savunmuştur. Ancak Tilak (1989: 470-479) eğitimin yüksek getirisinden zengin kesim yararlandığı için eğitim yatırımlarının yoksul kesim ağırlıklı yapılması gerektiğini savunmuştur.

5.1 Türkiye'de Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Türkiye'de gelir dağılımı son dönemlerde düzelme eğilimi içerisindedir ve eğitim harcamalarında artış söz konusudur. Türkiye OECD ülkeleri içerisinde 1995'ten 2004'e kadar olan dönemde, tüm eğitim kademeleri için yapılan harcamalarda en yüksek artışı yakalayan ülkedir (Çalışkan, 2010b: 59). Dolayısıyla Türkiye'de son dönemlerde eğitim alanına yoğunlaşan ilgi ve artan yatırımların yanı sıra gelir dağılımında da ılımlı bir iyileşme göze çarpmaktadır.

Beşeri ve fiziki sermayenin tamamlayıcılığı da ekonomi için önemlidir. Bu noktada sahip olunan beşeri sermaye ile fiziki sermayenin aynı türden olması gereklidir (Karagül, 2003: 86). Örneğin bir ülke bilişim alanında geliyorsa beşeri sermaye yatırımları da o yönde olmalıdır. Tamamlayıcı olmayan sermayeler beşeri sermayenin zayı olmasına neden olacaktır. Bu durum ise işsizliği ve göçü artıracak ve gelir dağılımını olumsuz etkileyecektir.

Tablo 4: Türkiye’de Toplam İşsizlik İçinde Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı

Yıllar	2002	2005	2007	2008	2009	2010
Lise Altı Eğitimliler İşsizlik Oranı	57.6	57.8	56.2	57.7	58.6	58.0
Lise ve Dengi Okullar Eğitimliler İşsizlik Oranı	26.5	28.1	28.4	26.0	25.7	25.1
Yüksek Öğretim Mezunu İşsizlik Oranı	10.8	11.6	13.1	13.9	13.2	14.6
Lise ve Dengi Okullar İstihdamı*	3795	4207	4522	4568	4392	4474
Yüksek Öğretim Mezunu İstihdamı	2139	2418	3140	3140	2884	3612

Kaynak: TÜİK (2011): İstatistik Göstergeler (1923-2010).

* TÜİK (2011): İstatistik Göstergeler (1923-2010) verileri kullanılarak hesaplanmıştır

Yukarıda da ifade edildiği gibi işsizlik gelir dağılımını bozmakta ve söz konusu bozulma işsiz kalan nüfus aleyhine olmaktadır. Tablo 4’ e bakıldığında işsizliğin daha çok lise altı eğitimliler aleyhine arttığı ve lise ve dengi okul eğitimliler lehine azaldığı görülmektedir. Bu durum istihdamın artık daha eğitilmiş kesim lehine arttığına bir göstergesidir. Nitekim Tablo 4’te açıkça görüldüğü üzere lise ve dengi meslek okullar mezunlarının istihdamındaki artış göze çarpan bir diğer noktadır. Yükseköğretim mezunu işsizliğinde ise kısmen artış göze çarpmaktadır. Yükseköğretim mezunu işsizliğindeki kısmi artışa rağmen bu kesimin istihdamında düzenli bir artış görülmektedir ve istihdamdaki artış 2002-2010 yılları arasında bir milyonun üzerindedir. Bu durumun olası sebepleri yükseköğretim mezunu sayısındaki artış ile birlikte toplam işsizlik oranında son zamanlarda görülen yükselme ve kısmen yaşanan ekonomik krizlerdir. Tablo 4 genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de artık daha eğitilmiş bireylerin istihdam olanağı bulunduğu özellikle lise ve dengi meslek okulları ve yükseköğretim mezunlarının istihdam edildiği, bunun yanında lise altı eğitime sahip bireylerin daha az istihdam edildiği bu kesim aleyhine işsizlik oranının arttığı görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranı da artmakta ve işsizlik riski azalmaktadır (Karadeniz, v.d., 2007: 100). Gerçekten Tablo 4 incelendiğinde işsizliğin en düşük seviyesinin yükseköğretim seviyesinde olduğu gözükmektedir.

Tablo 5: Türkiye’de Eğitim Düzeyi ve Yıllık Ortalama Brüt Kazanç Profili (2010)

Kazançlar(TL)	Erkek	Kadın	Toplam
İlkokul ve Altı	13.526	11.065	13.099
İlköğretim ve Ortaokul	13.505	10.949	13.043
Lise	16.907	15.049	16.414
Meslek Lisesi	22.195	17.109	21.280
Yüksekokul ve Üstü	35.383	31.437	35.383

Kaynak: TÜİK (2010) Kazanç Yapısı Anketi Sonuçları.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=62&ust_id=9, Erişim Tarihi: 15.03.2012

Eğitim ile düşen işsizlik riskinin yanında eğitimle birlikte artan kazançlar da söz konusudur. Tablo 5’e bakıldığında gerek erkek gerekse kadın işgücünün eğitimle birlikte gelirlerinin de arttığı göze çarpmaktadır. Dikkat çekici bir husus kadınların yıllık ortalama olarak erkeklerden daha az kazandığıdır. Türkiye’de gelir farkı düşük ücret düzeylerinde her iki cinsiyet için fazla bir fark oluşturmamaktadır. Tablo 5

incelendiğinde erkeklerde ilkokul ve altı ile ilköğretim ve ortaokul eğitilmiş işgücünün kazançlarında dikkat çekici bir fark oluşmamakta hatta ilköğretim ve ortaokul seviyesinde gelir ilkokul seviyesindeki işgücünden daha fazla olmaktadır. Gelir farkları daha çok lise ve üstü eğitimde ortaya çıkmaktadır. Tablo 4'te görüldüğü üzere lise ve lise dengi meslek okulları mezunlarının artan ve yoğun istihdamı, Tablo 5' e bakıldığında ise söz konusu seviyelerde görülen yüksek gelir Türkiye'de gelir dağılımı ve eğitim düzeyi ilişkisi adına olumlu bir görüntüdür.

Tablo 5'te görülen yükseköğretim mezunu işgücünün diğer eğitim seviyeleriyle kazançlarında ortaya çıkan yüksek fark dikkat çekici bir husustur. Nitekim erkek işgücünde lise ve meslek lisesi mezunları ile yükseköğretim mezunu arasındaki fark sırasıyla 18.476 ve 13.188 TL'dir. Bu rakam kadın işgücünde sırasıyla 16.388 ve 14.328 TL'dir. Toplamda ise bu fark sırasıyla 18969 ve 14103 TL'dir. Ortaya çıkan oldukça yüksek farklar eğitime yapılması gereken yatırımların ve eğitimin eşit dağılımının gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 5'ten çıkarılacak bir diğer sonuç ise, kadın işgücündeki eğitim düzeyi ile ortaya çıkan gelir farklılıklarının erkek işgücündeki ile benzerlik göstermesidir. Bu benzerliğe rağmen kadın işgücünün yıllık ortalama gelirinin erkek işgücünden daha az olduğu da göze çarpmaktadır.

Meslek liseleri mezunu işgücünün lise mezunu işgücünden daha fazla istihdam edilmesi ise eğitim sistemimizden kaynaklı bir durum olarak göze çarpmaktadır. Nitekim bu durumun olası bir nedeni lise mezunlarının üniversite eğitimini daha yoğun talep etmeleridir.

6. Sonuç

Uzun yıllar üzerinde önemle durulan gelir dağılımının önemli belirleyicilerinden olan eğitim unsuru 2000'li yıllarda Türkiye'de büyük aşama kaydetmiş, eğitime yapılan harcamalar oldukça artmıştır. Ancak eğitimin gelir dağılımını olumlu yönde etkileyebilmesi için kalite açısından da üst seviyelerde olması arzu edilen bir durumdur. Eğitime yapılan harcamalardaki artışa rağmen Türkiye'de eğitim kalitesi uluslararası karşılaştırmalarda en aşağılarda yer almaktadır (Yılmaz, 2009: 81). Dolayısıyla önerilebilecek politikalarından birisi eğitim harcamalarındaki artış yanında eğitimin kalitesinin de artırılması gerektiğidir. Eğitimde kalitenin artışı ile birlikte daha nitelikli beşeri sermayeye sahip olunacak ve bu durumun gelir dağılımına etkisi olumlu yönde ortaya çıkacaktır.

Gelir dağılımını etkileyebilen bir diğer unsur eğitimin dağılımı ile ilgilidir. Birçok kaynakta eğitimin ve eğitim olanaklarının eşit dağılımının gelir adaletsizliğini azaltacağı vurgulanmıştır. Eğitime katılım oranlarının kırsal kesim ve genel olarak kadınların eğitime katılım oranının düşük olması Türkiye açısından olumsuz bir durumdur. Söz konusu katılım oranlarını yükseltmek için uygulanabilecek kararlı politikalar bir yandan beşeri sermaye artışı sağlarken diğer yandan gelir dağılımı eşitsizliğini azaltabilecektir. Bu açıdan Türkiye'de eğitim daha eşit dağıtılmalı ve bu özellikle kadınlara yönelik yapılmalıdır.

Ülkemizin genel durumuna bakıldığında eğitim seviyesi ile birlikte işsizliğin azaldığı görülmektedir. Bu durum bizi Türkiye'de eğitim yatırımları ve kalitesinin artırılması ile birlikte işsizliğin azalacağı ve işsizliğin gelir dağılımına olan olumsuz etkisini azaltacağı sonucuna götürmektedir.

Ayrıca eğitim seviyesindeki artış ile birlikte artan gelir düzeyi de göze çarpan bir diğer husustur. Bu durum özellikle lise ve dengi meslek okulları ve yükseköğretim için geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de eğitim seviyelerinin yükselmesi gelir düzeyini artıracak ve gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecektir. Türkiye’de eğitim yatırımları ve kalitesinin artırılması ile eğitim katılım oranlarının yükseltilmesi, bir yanda doğurganlık oranını azaltarak nüfus artış hızını azaltacak ve dolayısıyla işsizliği azaltabilecek diğer yandan da işsizlik riskini azaltarak gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Afonso, A., Schuknecht, L. Ve Tanzi V. (2008), “Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency” , *European Central Bank Working Paper Series*, No.861.
- Afşar, M. (2009), “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi” , *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 85-98.
- Altınışık, İ. ve Peker H.S. (2008), “Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”, *KMU İİBF Dergisi*, 10(15), 101-118.
- Aydın, K. (2012), “Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri”, *Çalışma ve Toplum*, 1, 147-166,
- Bakhtiari, S. ve Meisami, H. (2010), “An Empirical Investigation of The Effects of Health and Education on Income Distribution and Poverty in Islamic Countries”, *International Journal of Social Economics*, 37(4), 293-301.
- Barro, R.J. (1999), “Human Capital and Growth in Cross-Country Regressions”, *Swedish Economic Policy Review*, 6, 237-277.
- Becker, G.S. ve Chiswick, B.R. (1966), “Education and Distribution of Earnings”, *The American Economic Review*, 56(1-2), 358-369.
- Becker, G.S., Murphy, K.M. ve Tamura, R. (1994), Human Capital, Fertility and Economic Growth. G. Becker (Ed.), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*,(ss.323-350), The University of Chicago Press, Chicago.
- Bilen, M. ve Es, M. (1998), “Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar”, *Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu*, Adapazarı.
- Boltho, A. ve Toniolo, G. (1999), “The Assessment: The Twentieth Century-Achievements, Failures, Lessons”, *Oxford Review of Economic Policy*, 15(4), 1-17.
- Branco, K.J. ve Williams, J.B. (1988), “Economic Development and Income Distribution- A Cross National Analysis”, *American Journal of Economics and Sociology*, 47(3), 277-297.
- Burns, L.S. ve French III, H.E. (1970), “Human Capital and Size Distribution of Income in Dutch Cities”, *De Economist*, 118 (6), 598-618.
- Cardak, B.A. (2004), “Education Choice, Endogenous Growth and Income Distribution”, *Economica*, 71(281), 57-81.
- Çakmak, E. ve Gümüş, S. (2005), “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz(1960-2002)”, *AÜ SBF Dergisi*, 60(1), 59-72.
- Çalışkan, Ş. (2010a), “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59(2), 89-132.

- Çalışkan, Ş. (2010b), “Türkiye’de Beşeri Sermaye Harcamaları ve İnsani Gelişmişlik”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12(1), 49-70.
- Dabla-Norris, E. ve Gradstein, M. (2004), “The Distributional Bias of Public Education: Causes and Consequences”, *IMF Working Paper*, WP/04/284, 1-28.
- Dişbudak, C. ve Süslü, B. (2007), “Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımını Etkileyen Makroekonomik Faktörler”, *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65), 1-23.
- Dişbudak, C. ve Süslü, B. (2009), “Kalkınma ve Bireysel Gelir Dağılımı: Kuznets Hipotezi Türkiye İçin Geçerli mi?”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 18, 146-166.
- Dowrick, S. ve Akmal, M. (2005), “Contradictory Trends in Global Income Inequality: a Tale of Two Biases”, *Review of Income and Wealth*, 51(2), 201-230.
- DPT (2001), VIII: Beş Yıllık Kalkınma Planı, “*Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara.
- DPT (2007), IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, “*Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele*”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara.
- Ekin, N. (1995), *Kayıtdışı Ekonomi Enformel İstihdam*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.
- Fernandez, R. ve Rogerson, R. (1996), “Income Distribution, Communities and The Quality of Public Education”, *The Quarterly Journal of Economics*, 111(1), 135-164.
- Fernandez, R. ve Rogerson, R. (1997), “Keeping People Out: Income Distribution, Zoning and The Quality of Public Education”, *International Economic Review*, 38(1), 23-42.
- Figuroa, A. (2010), “Is Education Income-Equalizing? Evidence From Peru”, *Cepal Review*, 102, 113-133.
- Forbes, K. (2000), “A Reassessment of The Relationship Between Inequality and Growth”, *The American Economic Review*, 90(4), 869-886.
- Földvari, P. ve Leeuwen, B.V. (2011), “Should Less Inequality In Education Lead To A More Equal Income Distribution?”, *Education Economics*, 19(5), 537-554.
- Galor, O. ve Zeira, J. (1993), “Income Distribution and Macroeconomics”, *The Review of Economic Studies*, 60(1), 35-52.
- Greenwood, J. Ve Jovanovic, B. (1990), “Financial Development, Growth and The Distribution of Income”, *Journal of Political Economy*, 98(5), 1076-1107.
- Griliches, Z. ve Mason, W.M. (1972), “Education, Income and Ability”, *Journal of Political Economy*, 80(3), 74-103.
- Güçlü, S. ve Bilen, M. (1995), “1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 6, 160-171.
- Kabaş, T. (2010), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*, Nobel Kitabevi, Adana.
- Kabaş, T. (2011), *Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*, Nobel Kitabevi, Adana.
- Karadeniz, O., Durusoy, S. ve Köse, S. (2007), Türkiye’de Eğitimin Getirileri ve Sonuçları. O. Karadeniz (Ed.), *Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye*, (ss.82-117), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karagül, M. (2003), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 5, 79-90.

- Kuştepelı, Y. ve Halaç, U. (2004), "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(4), 143-160.
- Kuznets, S. (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, 45, 1-28.
- Marais, M.A. (1994), "Education and Distribution of Income in South Africa", *Education Economics*, 2(3), 265-276.
- Marin, A. ve Psacharopoulos, G. (1976), "Schooling and Income Distribution", *The Review of Economics and Statistics*, 58(3), 332-338.
- Mehta, S., R. (2000) "Quality of Education, Productivity Changes, and Income Distribution" *Journal of Labor Economics*, April, Vol. 18(2), ss:252-281.
- Melchior, A., Telle, K. Ve Henrik, W. (2000), Globalisation and Inequality, World Income Distribution and Living Standards, 1960-1998", *Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs on Foreign Policy Issues Report*, 6B, 1-42.
- Milanovic, B. (2002), "True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculation Based on Household Surveys Alone", *The Economic Journal*, 112(476), 51-92.
- Milanovic, B. (2006), "Global Income Inequality: Why It Is and Why It Matters?", *Desa Working Paper*, No.26, 1-17.
- Miller, H.P. (1960), "Annual Lifetime Income in Relation to Education: 1939-1959", *The American Economic Review*, 50(5), 962-986.
- Mincer, J. (1958), "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution", *Journal of Political Economy*, 66(4), 281-302.
- Muller, E.N. (1988), "Democracy, Economic Development and Income Inequality", *American Sociological Review*, 53(1), 50-68.
- OECD (2012), Inequality in Labour Income-What Are its Drivers and How Can It Be Reduced?", *OECD Economics Department Policy Note*, No.8, 1-8.
- Psacharopoulos, G. (1977), "Unequal Access to Education and Income Distribution", *De Economist*, 125(3), 383-392.
- Sala-i-Martin, X. (2002), "The Disturbing Rise of Global Income Inequality", *NBER Working Paper*, No.8904, 1-62.
- Sayın, F.(2011) "Türkiye'de 1988-2010 Döneminde Eğitim ve Büyümenin genç İşsizliğine Etkisinin Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(4), 33-53.
- Sill, K. (2008), "The Evaluation of The World Income Distribution", *Business Review*, 2. Quarter, 23-32.
- Svedberg, P. (2004), "World Income Distribution: Which Way?", *Journal of Development Studies*, 40(5), 1-32.
- Tanfer, K. (1984), "The Relationship of Education to Fertility in Tukey", *Canadian Studies in Population*, 11(2), 135-163.
- Tanzi, V. (1998), "Fundamental Determinants of Inequality and The Role of Government", *IMF Working Paper*, No.178, 1-24.
- Theil, H. ve Seale, J.L. (1994), "The Geographic Distribution of World Income", *De Economist*, 142(4), 387-419.
- Tilak, B.,G.,J., (1989) "Center-State Relations in Financing Education in India", *Comparative Education Review*, Vol. 33(4), November,ss: 450-480.

- Tinbergen, J. (1972), "The Impact of Education on Income Distribution", *Review of Income and Health*, 18(3), 255-265.
- Torgler, B., Schneider, F. ve Schaltegger, C.A. (2008), "Local Autonomy, Tax Morale and Shadow Economy", *Crema Working Paper*, No. 2008-24, 1-39.
- TÜİK (2010) Kazanç Yapısı Anketi Sonuçları. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=62&ust_id=9, Erişim Tarihi: 15.03.2012
- TÜİK (2011): "İstatistik Göstergeler 1923-2010", TÜİK, Ankara.
- TÜİK (2012a) : "Türkiye İstatistik Yıllığı 2011", TÜİK, Ankara.
- TÜİK(2012b):Uluslararası Ekonomik Göstergeler <http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, Erişim Tarihi: 15.03.2012
- TÜİK (2012c): Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>, Erişim Tarihi: 15.03.2012
- Wofle, D. (1960), "Economies and Educational Values", *The Review of Economics and Statistics*, 42(3), 178-179.
- Yaylalı, M. ve Lebe, F. (2011), "Beşeri Sermaye ile İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXX(I), 23-51.
- Yılmaz Eser, B. ve Terzi, H. (2008), "Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi", *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 30, 229-250.
- Yılmaz, K. (2009), "Beşeri Sermaye ve Türkiye", *Tubav Bilim Dergisi*, 2(1), 73-81.
- Yumuşak, İ. ve Bilen, M. (2000), Gelir dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.

